

Дністрянський М.С. Україна в політико-географічному вимірі. - (Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2000. - 310с.)

Значні зміни в соціально-політичній та етнонаціональній сферах буття нашого суспільства є результатом дії системуютьворюючого чинника. Це-фактор державності українського етносу. Тому, дедалі вагомим значення набуває проблема осмислення цих процесів та явищ в контексті наукового аналізу.

Плюралізм методик дослідження (генетичний, структурно-функціональний, конструктивний, міждисциплінарний підходи) помножений на наукову скрупульозність сприяв появі добротної монографії М. Дністрянського "Україна в політико-географічному вимірі". Насамперед, що заслуговує уваги, виважений науковий аналіз дослідника розвінчує міфи спекулятивної геополітики в стилі К.Гаусгофера та О.Дугіна. Автор чітко розмежував предмет політичної географії та геополітики, як близьких, але не тотожних дисциплін. Якщо геополітика-прикладна дисципліна, що вивчає різні аспекти політичної діяльності, то політична географія є наукою про територіальні особливості політичних об'єктів, явищ і процесів. Саме в такому ракурсі М. Дністрянський детально характеризує політико-географічне минуле та реалії українського етносу, України.

Власне такий підхід (в аспекті політичної географії) засвідчує безпідставність поділу "цивілізацій" на основі релігійної традиції (А.Тойнбі, С.Гантінгтон). Адже високий ступінь узагальнення та абсолютизація окремих аналогій та фактів привела С.Гантінгтона до обґрунтування "лінії розколу" між західною та східною християнською цивілізаціями, що володілою проходить по території України. М.Дністрянський зауважує, що регіональні відмінності України не є цивілізаційно-протилежними на ґрунті конфесійної ідентичності. Таке моделювання майбуття української державності є умовним в силу дії етнічного фактора. Адже життєва снага феномену етносу наразі проявляє дедалі активну етноконсолідаційну роль. Особливо це проявляється в середовищі молодшої генерації позбавленої совкової психології минулої епохи.

Автор переконливо доводить практичне значення та перспективність цілеспрямованого заселення південних областей України, організованого повернення на батьківщину українців східної діаспори. Дослідник також звернув увагу на проблеми геополітичних стосунків із сусідніми державами, міжнародно-правового розмежування життя українства. Крім регулювання економічних проблем, окремого аналізу заслуговує діаспорне проживання українців Холмщини, Лемківщини, Підляшшя, Берестейщини, Кубані. А ше-асиміляційні процеси в середовищі українства Румунії, Угорщини, Словаччини під виглядом русинських етнокультурних потуг,через відсутність рідмовної освіти.

М.Дністрянський, характеризуючи еволюцію та сьогодення явищ і процесів в політико-географічному вимірі, звертає окрему увагу на Закарпаття (як окрему історико-етнографічну зону української етнічної

території). На наш погляд, автор не досить вдало модернізує деякі історичні терміни Закарпаття. Враховуючи принцип історизму, доцільно вживати терміни "сойм" (не "сейм"), "комітати" (не "повіти"). Це ж стосується кількості угорців в Закарпатській області. Автор вказує цифру 90 тис. чол. Проте, згідно даних перепису 1989р. їх кількість становила 155,7 тис. чол. На стор. 154 вказано, що Закарпаття межує із 3 державами. Але добре відомо, що крім Угорщини, Румунії та Словаччини Закарпатська область України межує з Польщею. Крім цього, впадає у вічі опечатка (стор. 273) про рік створення Українського культурологічного клубу в Києві та створення у Львові "Товариства Лева" (не 1997, а 1987 р.).

Проте такі зауваження аж ніяк не впливають на загальну високу оцінку монографії. Дослідник, на наше переконання, має рацію, коли стверджує про важливість збереження в Україні унітарного адміністративного територіального устрою (АТУ). Збереження принципу унітаризму доцільне виходячи із наступного апіорного фактору. Це- проживання державотворчого етносу на власній етнічній території (на 95%) та відсутність цілісних ареалів автохтонних етносів на території України. Тому події на Закарпатті, в Південно-Східній Україні та в Криму початку 90-х років були приречені на провал. М.Дністрянський твердить, що не є конструктивним й історико-етнографічний принцип АТУ. Адже адміністративні одиниці минулих епох (Галичина, Буковина, Таврія, Підкарпатська Русь) є наслідками зовнішнього втручання іноземних держав. Це- потенційний фактор негативних процесів в українській етнополітиці та бар'єри, які наразі перешкоджають процесу консолідації української нації.

Виключно актуальними є три останні розділи монографії присвячені етнополітичній, етноконфесійній та партійній структуризації українського суспільства. Насамперед, структурно-функціональний аналіз етнополітичної ситуації вдало ілюструє реалії етнополітичного буття України. Підрахунки автора свідчать, що українці становлять більшість на 95% території, що характерно для моноареальних держав із наявністю етнопонаціональних меншин. Останні проживають дисперсно або компактно в міській або сільській місцевості. Так, 87,6% росіян, 79,3% білорусів та 99,1% євреїв-проживають в містах. Сільське населення- румуни (74%), гагаузи (72,5%), молдавани (66,7%), угорці (61,4%), болгарини (57,2%). Такий *modus vivendi* фактично свідчить і про етністоричні аспекти розселення вказаних етногруп. Адже, більшість угорців проживає на Закарпатті, більшість болгар- в Одеській області, більшість румун- в Чернівецькій області, більшість поляків- в Житомирській області, росіяни частково компактно проживають в Сумській, Харківській, Луганській, Донецькій областях та АР Крим.

Цікавим постає аналіз етнополітичної активності національних меншин України. Автор вдало виділив дві групи етнопонаціональних спільнот. Перш-активні національні меншини (євреї, румуни, поляки) і менш активні національні меншини (білоруси, росіяни). Найбільшою є чисельність

єврейських, німецьких та російських товариств. Природно, що ціннісні орієнтації та геополітичні інтереси цих спільнот є продуктом власного етноцентризму. Тому актуальною є проблема конструктивного співробітництва між національно-культурними товариствами в рамках українського правового поля. Адже на початку 90-х років окремі організації етнопонаціональних меншин проявили деструктивну позицію у становленні і розвитку державності українського етносу. Так, угорські товариства Закарпаття активною підтримкою політичного русинства приклались до спроб дестабілізації політичної ситуації в краї, румунські організації Чернівецької області- до спроб відторгнення частини української Буковини, а російські організації Криму- до проявів сепаратизму і російського імперського експансіонізму. Активність громадських організацій національних меншин, на наш погляд, потребує детального теоретичного вивчення та предметно-практичного моніторингу і на сучасному етапі. Поступ українського державотворення вимагає орієнтації в активності етнопонаціональних меншин в загальнодержавному, регіональному, міждержавному аспектах.

Такі явища в житті суспільства як політичні вибори та врахування електорального поля активності населення повністю відповідають груповій (не індивідуальній) солідарності. А як відомо, етнічна ідентифікація та солідарність є найбільш глибинною. Окремі політичні сили прагнуть реалізувати власні експансивні та шовіністичні лозунги в політичних цілях. В такому аспекті особливого значення набуває географія політичних партій України. М.Дністрянський подає класифікацію партій на основі політико-географічного чинника та ідеологічних засад. Він вказує на ліві та лівоцентристські партії (КПУ, СПУ, ПСПУ), що орієнтуються на реставрацію экс-СРСР. Окремі (СДПУ(о), АПУ, НДП та ін.) виступають за федералізацію та децентралізацію (регіоналізацію) України. На іншому полюсі- національно-демократичні та націонал-патріотичні партії (НРУ, УРП, КУН, УКРП та ін.), що прагнуть згуртувати знесиленій від тривалого бездержавного буття український етнос. Це особливо актуально і на сучасному етапі (вибори 2002).

Цікавими є розрахунки автора щодо підтримки політичних партій (в політико-географічному вимірі) на виборах 1998 р. Так, КПУ, НРУ та Партія зелених України мали загальнодержавне значення. Інші партії, що пройшли до парламенту представляли інтереси окремих регіонів та особисті зв'язки лідерів партій. "Громада"- в Дніпропетровській області, ПСПУ- в Сумській і Харківській областях, НДП- в Вінницькій та Миколаївській областях, Аграрна партія- в Волинській та Рівненській областях, "Соціалісти-селяни"- в Черкаській, Хмельницькій, Полтавській областях, СДПУ(о)- на Закарпатті. Окреме та оригінальне явище в українському політикумі 90-х років- Партія мусульман України. Оригінальне, в силу органічного поєднання двох складових: етнополітичного та етноконфесійного чинників. Проте, політичні дивіденди від такого єднання ще чекають своєї практичної реалізації в

близькому етнополітичному майбутті України (проблема Криму), враховуючи сучасні глобальні етнополітичні процеси у світі.

Вдалим і актуальним є висновок автора про те, що лише перегрупування дрібних державницьких партій у потужні блоки, що стоять на ґрунті прагматизму, справить вагомий ефект на поступальний розвиток українського суспільства. Це зауваження особливо доречно наразі, за умов розгортання політичної виборчої кампанії потужного блоку державницьких партій блоку "Наша Україна" на чолі із харизматичним лідером В.Ющенком.

Привертають увагу порівняння, аналогії та кореляції дослідника щодо етнополітичної та етноконфесійної структуризації України. Автор переконливо доводить, що орієнтації УПЦ (МП) на Росію, її русифікаторське середовище поставили ряд перепон і труднощів у консолідації української нації в етноконфесійному плані. З іншого боку, на фоні колишнього "всезагального атеїзму" відбувається розгортання сітки протестанських релігійних організацій. Останні, в свою чергу, відіграють неабияку роль в українському політикумі останніх років. Згадаймо вибори 1998 р. і широку підтримку партії "Громада" протестанськими організаціями завдяки особистим зв'язкам лідерів партії (особливо О.Турчинова) із протестанськими колами в Україні та на Заході. Згадаймо і підтримку УПЦ (МП) Партії регіонального відродження України; а з іншого боку "симпатії" Слов'янської партії, ПСПУ, КПУ до УПЦ (МП) як фактор залучення електорату. В свою чергу РКЦ (римо-католицька церква) має виняткову підтримку серед національних меншин (поляки, угорці). І лише УГКЦ, УАПЦ та УПЦ (КП) мають національно-культурне обличчя.

Втім, дослідник зауважує, що етноконфесійний чинник не є самодостатнім в аспекті геополітики та політичної географії. Ми солідарні із цим твердженням автора ще й через те, що сучасні дослідження серед молодого покоління свідчать про орієнтації в першу чергу на етнокультурну та мовну ідентифікацію, а не конфесійну належність. Так, наші власні етносоціологічні студії етнокультурної самоідентифікації молодого покоління Закарпаття свідчать про відведення релігії (як індикатору чи маркеру етнічності; еднання етнофора із власним етносом) другорядних ролей.

Такі враження та думки виникли щодо нової монографії М.Дністрянського. Як видно, це в основному осмислення етнополітичної складової політичної географії України. На наш погляд, така лінія є провідною в праці дослідника. Перекоаний, що лише держава, побудована на ґрунті національної ідеї зможе згуртувати український етнос. Українці в Україні проживають на 95% власної етнічної території. Величезна кількість українства опинилась за межами державних кордонів нашої держави. Отож, важливо оптимізувати негативні наслідки минулого та втілювати в життя нову модель державного життя українства в незалежній Україні. Ці висновки М.Дністрянського є важливими для державного майбуття українського етносу.